

Isten házai és szolgálói

Piarista Kilátó Központ

Egy megújult kolostorépület Vácott

A magyar történelem több mint ezeréves helyszíne Vác. A város kiemelkedő pontján már az Árpád-korban felépült egy vár és püspöki székesegyház is. A magyar krónika szerint ezt a székesegyházat I. Géza királyunk alapította. 1077-ben itt temették el. Az első székesegyházat 1241 virágvasárnapján a tatárok pusztították el. Ezután gótikus stílusban építették újjá a székesegyházat. Báthory Miklós püspök 1474-től reneszánsz stílusban építtette át a székesegyházat és a püspöki palotát is. 1543-ben foglalták el a törökök Vácot, a székesegyházat még 1541-ben lőpor robbantotta fel. A török időkben több ostrom is zajlott a váci várért, egyes részeit többször felrobbantották.

A ferences rend tagjai már Assisi Szent Ferenc életében megjelentek Magyarországon, első rendtartományukat 1239-től Magyarországi rendtartománynak nevezték. 1523-ban a nagykáptalanon két rendtartományt alakítottak ki a magyarországi ferences kolostorokból. A mariánus vagy Szűz Máriáról nevezett rendtartományt és az obszerváns kolostorokból az Üdvözítőről nevezett rendtartományt (Szalvatoriánus Provincia,¹ kb. 70 kolostor). A következő századokban a reformáció és a török hódítás miatt a ferences kolostorok száma is csökkent. 1689-ben a török alóli felszabadulás után a két rendtartomány határát a Szokolca–Nyitra–Vác–Duna vonalban határozták meg. A középkorban számos ferences, szalvatoriánus kolostor volt a Duna mellett, ezután a határozat után egy sem maradt, ezért többször kérték a váci püspöktől, hogy Vácott letelepedhessenek. Kérésük 1719-ben talált meghallgatásra, amikor gróf Althann Mihály Frigyes váci püspök a várat a ferenceseknek adományozta. Az 1719. április 14-én kelt okiratban a püspök hivatkozik azokra a szolgálatokra, melyeket a katolikus hit fenntartására tettek a ferencesek a váci egyházmegyében a török időkben és a reformáció terjedésének megakadályozására.² A másik ok, hogy „a nevezett Üdvözítő tartományának a Duna-folyó partján még sehol sem volna építve kolostora, ahova a saját épületeik és szükségükre és az egész rendtartományára szolgáló anyagokat és a már mondott folyón szállíttatni szokott egyebeket is lerakhatnának és megőrizhetnének.”³

A területet 1719. május 3-án, Szent Kereszt feltalálásának ünnepén adták át ünnepélyes keretek között a ferences rendnek, ezért a ferencesek elhatározták, hogy az új templom – és kolostor – titulusa a Szent Kereszt lesz. Egy keresztet is felállítottak az építendő templom helyén. A romok mellett egy ház (később sütőház) is állt, amelybe beköltözhettek az első szerzetesek.

1 Provincia Hungariae O.M.S. Francisci Strictioris Observantiae sub titulo Sanctissimi Salvatoris.

2 Ezt a királyhoz intézett felterjesztésében így fogalmazta meg a püspök: „Azon iszonyú papszükség, melyben a török iga által oly hosszú ideig elnyomott megyém tényleg még maig is szenved, oda indította az én kedélyemet, hogy a lelki segítségről, mindazon juhocskáim lelki üdvére, kik a sz. római kath. anyaszentegyházban léteznek benn, mind pedig az azon kívül tévelygőkére, tőlem telhetőleg gondoskodjam.” (Karcusú Antal Arzén 1887. 159–160.)

3 Uo. 160.

1721-ben tették le a templom alapkövét. Építését adományaival gróf Koháry István segítette, ugyanis 20 000 „rénusi” (rajnai) forintot adományozott a templom felépítésére és további 10 000 forintot a kolostor fenntartására. Az építőmester Urban Linz kőműves volt. 1726-ban a templom szentélye és a kolostor város felőli része elkészült és felszentelték. A kolostorba ekkor 4 szerzetes és 3 laikus testvér költözött (Csaszta Ráfael házfőnök, Tuchinsky Miklós hitszónok, Kartoffel Lajos német hitszónok s Lipták Dénes alamizsnagyűjtő. Továbbá: Heblink Sándor, Várady István s Wizi András segéd társak). Hat évvel később már rendtartományi gyűlést is tartottak itt. 1731-ben a váci székház (rezidencia) megkapta a konvent rangot, első gvardiánja Szilágyi Balázs lett. 1732-ben a szalvatoriánus rend egyik iskolája is a kolostor falai között működött, bölcsészetet tanultak itt a növendékek. A XIX. században a boszniai rendtartományból is érkeztek ferences papnövendékek. A század második felében a szalvatoriánus növendékek a váci gimnáziumba jártak, a kolostor már csak a lakásukul szolgált.

1741-ben kezdték a Duna felőli szárnyat építeni és 1751-ben fejezték be a kolostor építését. Az 1740–41. évi pestisjárvány miatt szünetelt az építkezés. A kolostorból két szerzetes vállalkozott a betegek közötti szolgálatra, Blahó Pius és Dull Ferenc, akik a járvány áldozatai lettek. Őket a templom előtti téren 1739-ben emelt kereszt tövében temették el.

Az 1751-ben elkészült templom főoltárképén nem a Szent Kereszt látható, ugyanis gr. Koháry István tiszteletére az ő védőszentjét, az első vértanút, Szent Istvánt ábrázolja, számos más szent társaságában. Az oltár 3286 forintba került és 1729-ben készült. A legújabb művészettörténeti kutatás szerint Falkoner Polikárp budai festőművész és Hörger Antal szobrász munkája. Az egyik leggazdagabb díszítésű magyarországi barokk oltár a tizennégy képpel és tizenkét szentet ábrázoló szoborral. A mellékoltárok építése 1727-ben kezdődött a Páduai Szent Antal-oltárral. Napjainkban a XVIII. századi oltárok közül néhány nincs meg, illetve az oltárképet lecserélték. Például a Szent Anna-oltárból Szent Kereszt-oltár lett, az Órangyalok oltára a kép cserélése után Szent József-oltár lett.

Az alapító püspöktől, Althann Mihály Frigyesztől egy Szent Kereszt-ereklyedarabot kaptak ajándékba. Althann Károly püspöktől egy Páduai Szent Antal-képet, amelyet ő Itáliában Bari városában kapott ajándékba a ferencesektől. A lorettói kápolnában egy XVIII. századi czeszochowai kegykép másolata volt, amely jelenleg a jobb oldali oldalhajó falán látható.

A templomhajó nagy részét 1757-ben építették. Adományokból 1759-ben készült el a tető. A templom 1760-ban készült el. 1761-ben áthelyezték a főoltárt, megszüntetve ezzel a mögötte lévő sekrestyét és karzatot. 1766. július 27-én történt a templom felszentelése.

A kolostorhoz a XVIII. század végétől ipari tevékenység is kapcsolódott, hiszen egy ferences posztógyár működött itt. Az összes magyarországi ferences – nemcsak a szalvatoriánus – rendtartomány tagjai számára itt készítették a szerzetesi ruha anyagát a XIX. század közepéig.

1926-ban Horváth Zénó⁴ létesítette a Kapisztrán Nyomdát a váci kolostorban. 1938-ban a kvadrumot vasbeton födémmel beépítették a nyomdagépek számára. A Kapisztrán Nyomdáról a ferences naptárban írták: *„Régente csendes klastromban, lúdtollal rajzolgatták a pergamenre őszbe borult szerzetesek a szép betűket, de ma már a váci ferencesek zárdájának ősi falai között, fiatal barátok ólombetűket szedegetnek sorba naphosszat és a zárda csendjébe belemorajlik a gépek dübörgése, amint a szépen nyomtatott papírost dobálják ki maguk-*

---

4 Horváth Imre Zénó (Nagyatád, 1890–Vác, 1934) 1925-től a fegyház lelkésze is volt. A váci kolostor gvardiánja is volt kétszer.

ból.⁵ 1948-ban például a 22 laikus testvér közül tizenhatan dolgoztak a nyomdában, illetve a könyvkötészetben és a három szerzetes közül is ketten a nyomdában tevékenykedtek: Kováts Rajmund volt az igazgatója és Unyi Bernardin.

1950. szeptember 6-án az ÁVH ebben a kolostorban is megjelent, de a szerzeteseket innen nem szállították el, „csak” a szerzetesi ruha viselésétől fosztották meg őket. Az év végével felszámolták a nyomdát és az épületet ebben az évben, az államosításkor a honvédség kapta meg.

A XX. század második felében a híres Váci György könyvkötőműhelye volt a kolostor épületében. A gyógynövények mellett a templom történetével és felújításával is lelkesen foglalkozott Szabados Anzelm, korábban ferences szerzetes, 1970-től a Szent Kereszt-templom plébánosa. A kolostor melletti területet ezért róla nevezték el „Anzelm-kert”-nek.

1978-ban a Pest Megyei Levéltár váci részlege kapta meg a kolostor épületének nagy részét, amely 2004-ig működött itt, 2006-ban üritették ki. A ferences rend 1992-ben visszairigényelte a kolostor épületének tulajdonjogát, amit 2004-ben kaptak vissza.

1912-ben kezdődött a váci vár régészeti feltárása, amit 1962-től folytattak. 1978–2002 között Tettamanti Sarolta végzett ott ásásokat. Ezután egy évtizedig nem végeztek feltárásokat, de a kutatógödröket nem temették be és ezek helyenként a kolostor és templom stabilitását veszélyeztették, repedések jelentek meg a falakon. 2013–2015 között Batizi Zoltán végzett a helyszínen feltárásokat. Lehet, hogy megtalálta I. Géza sírjának helyét.

2016-ban a régészeti feltárások befejeztével kezdődött meg a váci ferences kolostor felújítása. A külső felújítás után a belső megújításra is sor került, mely 2020 tavaszán fejeződött be, hogy az épület a Kilátó Piarista Pályaorientációs és Munkaerőpiaci Fejlesztő, Módszertani Központ megfelelő központja legyen. Ez a központ a két rend együttműködésének keretében jött létre és 2018. január 31-én alakult meg. „A Piarista Kilátó Központ küldetése a különös személyes figyelmet igénylő tanulók, fiatalok életpálya-tervezésének támogatása, képességeik oktatás-nevelési környezetben történő kiteljesedését segítő kutatások lebonyolítása és a munkaerőpiacon való sikeres elhelyezkedésük ösztönzése egyénileg kísért módon, a mindenkori tudományos és technológiai eredmények által legmagasabb szinten biztosított eszközök, módszerek útján és a közösség megtartó és megerősítő ereje által.”⁶ A felújított kolostorépület a Piarista Kilátó

A váci Piarista Kilátó Központ (Az intézmény archívumából)

5 Missziós naptár 1929. 117.

6 <https://www.kilato.piarista.hu/bemutakozas/intezmeny/>

Központ az életpálya-tervezés segítését szolgáló egyéni és csoportos foglalkozások helyszíne lesz a különös személyes figyelmet igénylő gyermekek és fiatalok számára, amelyben egy módszertani műhely is működik. A Piarista Kilátó Központ különlegessége egy robotikaműhely, amelyet a fejlesztések során használnak. A valamilyen akadályozottsággal küzdő ifjak mellett a nem tanuló, kallódó fiatalok segítése is a központ célja.

A Piarista Kilátó Központ váci épületét a piarista rend alapítójának, Kalazanci Szent Józsefnek az emléknapiján, 2020. augusztus 25-én adták át.

Fábián Borbála

Felhasznált irodalom. *Dercsényi Dezső–Granasztói Pál*: Vác. (Városképek–műemlékek). Budapest, 1960; *Harsányi István*: Váci ferences kolostor és templom, építéstörténeti tudományos dokumentáció. Kézirat, 2016; *Karcsú Antal Arzén*: Vác város története. VIII. Az egyházmegyei intézetek és kolostorok. Vác, 1887, https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Vac/; „Késő maradékainknak tétessen jegyzésben”. Írásos emlékek Vác város múltjából, 1074–1990. Összeáll.: *Horváth M. Ferenc–Pintér Tamás*, Vác, 1996; *Korhecz Papp Zsuzsanna*: Franciscus Falconer pictor Budensis. Szabadka, 2017; *Lachegyí Máté*: Romokból támadt barokk virágoskert. A váci ferences templom és oltárai. Vác-alsóvárosi Szt. Miklós Plébánia, Vác, 2016; Missziós naptár: Mi a Kapisztrán Nyomda? Páduai Szent Antal missziós naptára 1930. évre. IV. évf. Vác, 1929; *P. Szabados Anzelm*: A feloszlítás Vácott. „Te meztelen Krisztus, hol hagytad az ingedet?” Ferencesek a feloszlítás idején. Összeáll.: *Kálmán Peregrin*. Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum In Hungaria–Magyar Ferences Források. Budapest, 2000; Schematismus almae provinciáé Joannis A Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Francisci In Hungaria. Budapest, 1948; *Szabó György Piusz*: Ferencrendiek a magyar történelemben. Adalékok a magyar ferencrendiek történetéhez. Budapest, 1921.

Dabasi Halász Mária, az alsódabasi római katolikus templom alapítója

Alsódabas „a Halászok Mekkája”: tudósított a *Pesti Napló* örökényi levelezője 1872 márciusában.¹ Az idő múlása igazolta az anonim szerző találó megállapítását, hiszen valóban ritkaságszámba megy, hogy egy település hagyományait, identitását oly mértékben egyetlen család határozza meg, mint a mai Dabas esetében a Halász família.²

A református hiten álló, címeres nemeslevelüket katonai érdemeikért 1669. szeptember 24-én I. Lipót királytól elnyerő Halász család³ tagjai eredendően szarvasmarha- és gabonakereskedelemmel szereztek vagyonukat. Gulyákat legeltettek a törökdúlás után a hatalmas pusztákon és azt nagy hozzáértéssel, busás haszonnal tették, az egykori alsónémedi jobbágysorból Pest vármegye módos tőzsérei közé emelkedtek. Kezdetektől fogva haladó

1 Pesti Napló: A Deák-párt köréből. 1872. március 23. 2.

2 *Czagányi László*: A dabasi Halász család. In *Kerekes László–Tapodi Katalin* (szerk.): Építészeti értékek Dabason. A klasszicista kúriák múltja és jelene. Dabas, 1999. 75.

3 *Halász Bálint*: Halász (dabasi és gyóni). Családtörténeti jegyzetek 1914. Családtörténet 37.